

Comparative Turkish Dialects and Literatures
Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Cilt/ Volume 2, Sayı / Issue 4, Kasım / November 2023, 1-9

Atıf/Citation: Karosanızde Kırsac, T. (2023). Gürcü Harfli Türkçe İncilde (Ghti) Anlam Karışıklığı Oluşturan Bazı Örnekler Üzerine. *Comparative Turkish Dialects and Literatures*. 2(4). 1-9.

**GÜRCÜ HARFLİ TÜRKÇE İNCİLDE (GHTİ) ANLAM KARIŞIKLIĞI
OLUŞTURAN BAZI ÖRNEKLER ÜZERİNE***

Some Information About Confusion of Meaning In Turkish Bible with Georgian Letters

Araştırma Makalesi / Research Article

(Makale Geliş Tarihi: 04.10.2023 / Kabul Tarihi: 27.11.2023)

Tamar KAROSANIZDE KIRSAC*

Özet

Dinî metinlerin çevirisi, ilahi mesajın tarih boyunca yayılmasında büyük rol oynamıştır. Yeni Ahit olarak da adlandırılan İncilin dünyanın birçok dilinde çevirisi vardır. Gürcü harfleri ile yazılmış ve Gürcüceden Türkçeye (Ahıska ağızına) çevrilmiş İncil de bunlardan biridir. Tarihe bakıldığında din metinlerinin çeviriminde en baştan beri “sözcüğü sözcüğüne” çeviri stratejisi seçilmiştir. Tarih boyunca kutsal kitapları çevirmenlerden orijinale yakın bir şekilde aktarmaları istenmiştir. Daha sonra dini metinleri çevirirken kullanılan bu strateji kimileri tarafından desteklenmiş kimileri ise bu tür çevirinin anlaşılması güç bir çeviri olduğunu iddia etmişlerdir. Çevrilen her kutsal kitapta olduğu gibi Gürcü Harfli Türkçe İncil’de “kelime kelimesine” çeviri stratejisi izlenmiş kaynak metne yakın bir çeviri yapılmaya çalışılmıştır. Çevirmenin

* Bu makale, “Gürcü Harfli Türkçe İncil’in Söz Dizimi” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Öğr. Görevlisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü; *Lecture, Recep Tayyip Erdoğan University Faculty of Science and Letters, Contemporary Turkish Dialects and Literatures*, tamar.karosanizde@erdogan.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4604-8267>.

kaynak diline yakın bir metin oluşturma çabası bazı anlam karışıklıklarına sebep olmuştur. Eserde anlam karışıklıklarının bir başka sebebi ise çeviri sırasındaki dikkatsizliktir. Az sayıda da olsa dikkatsizlikten oluşmuş bazı örneklerle rastlanmak mümkündür. Bu çalışmada Gürcü Harfli Türkçe İncil’de çeviri sırasında oluşan anlam karışıklıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: anlam karışıklığı, Gürcüce, Ahıska ağzı, Gürcü harfli Türkçe İncil, çeviri tutumu.

Abstract

Throughout history translation of Holy Books played a major role in spreading the divine message. New Testament, has been translated into many languages of the world. Turkish Bible with Georgian Letters is one of them. This Bible was translated from Georgian into Turkish (Ahıska dialect). The strategy of “word-for-word” translation has been chosen in the translation of the Bible. Throughout history the strategy of “word-for-word” translation has been preferred in the translation of Holy Books. “Word-for-word” translation strategy was supported by some scientists, while others propounded that the type of translation was difficult to understand. The “word-for-word” translation strategy was followed in the Turkish Bible with Georgian Letters, as well as in all translated Holy Books. The translator was tried to be made close to the original text. The translator’s endeavour to create a text close to the source language has caused some confusion of meaning. Another reason for this is inattention. Some of confusion of meaning caused by the translator. The number of it is small. In this study, the confusion of meaning in the Turkish Bible with Georgian Letters will be emphasized.

Key words: confusion of meaning, Georgian language, Ahıska dialect, Turkish Bible with Georgian Letters, translation attitudes

Giriş

Gürcü Harfli Türkçe İncil, Gürcü harfleri ile yazılmış Türkçe eserdir. Eser Gürcüceden Türkçeye (Ahıska ağızına) çevrilmiştir. Kimin tarafından çevrildiği bilinmeyen eserin biri 27 Eylül 1739 tarihli ikincisi 1881 yılında Aleksî Bakradze tarafından kopya edilmiş nüsha olmak üzere iki nüshası mevcuttur. Çevirmenin Gürcü olduğu düşünülmektedir. Çevirmenin ismini belirtmemesi eski çevirmenler tarafından izlendiği gelenekten kaynaklanmış olabilir. Eski çevirmenler, yaptıkları çalışmalarını isimsiz bırakmışlardır. Çevirmenlerin bu davranışının kaynağı Hristiyan etiği olmalıdır: “Doğruluğunuzu insanların gözü önünde gösteriş amacıyla sergilemekten kaçınınız.” (Matta, 6,1); “Gizlilik içinde yapılanı gören babanız sizi ödüllendirecektir.” (Matta, 6,6).

Gürcü alfabesi dünyada bulunan on dört orijinal alfabeden biridir. Gürcüce yazı dili çok eskiye dayanmaktadır. Gürcü alfabesi hakkındaki bilgiler Gürcü ve yabancı tarihî kaynaklarda bulunmaktadır. Buna rağmen onun ortaya çıkış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Gürcüce ile yazılan ilk yazıt olarak Nekresi Sütun yazıtı (M.Ö. IV-II. yy. ait) kabul edilmektedir. Gürcü alfabesinin üç grafik çeşidi vardır: Asomtavruli (Mrglovani), Nuskhuri (Khutsuri) ve Mkhedruli. Gürcü Harfli Türkçe İncil, Gürcü alfabesinin son grafik çeşidi olan “mkhedruli” ile yazılmıştır.

“Ahıska bölgesi ağızı Türkiye’nin kuzeydoğusunda yer alan Artvin ilinin Ardanuç, Artvin Merkez, Yusufeli, Şavşat ilçeleri, Ardahan’ın Posof yöresi ile büyük ölçüde paralel, Erzurum’un Çoruh ırmağı ve kollarındaki yerleşim birimleri ile pek çok özellik bakımından ortak, bazı hususlarda ise Doğu Karadeniz ağızları ile de ortaklaşan yönlere sahiptir” (Karahana, 1996: 630).

Hristiyanlar için Kutsal Kitap iki bölümden oluşmaktadır: Eski ve Yeni Ahit. Eski Ahit, İbranice yazılmıştır. Otuz dokuz kitaptan oluşmaktadır. İlk beş kitap Musa’ya verilen Tevrat’tır. Eski Ahit Mezmurlar, Süleyman’ın Özdeyişleri, Vaiz ve Ezgilerin Ezgisi kitaplarını, ayrıca Eyüp, Yunus, Yeremya, Yeşaya ve Daniel peygamberlerin kitaplarını içerir. Yeni Ahit yirmi yedi kitaptan oluşmaktadır. Yeni Ahit, Grekçe (Yunanca) yazılmıştır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna olmak üzere ilk dört kitap İncili oluşturmaktadır. İncil, İsa’nın yaşamını, öğretilerini, ölümünü ve dirilişini anlatmaktadır. Yeni Ahit’in ikinci kısmı Elçilerin İşleri Kitabı’dır. İsa’nın ölümünden sonra elçilerin faaliyetlerini anlatan bölümdür. Üçüncü kısmı Hristiyanlara yol göstermek için yazılmış mektupları içermektedir. Son kısmı Kıyamet Kitabı olarak da bilinen Vahiy Kitabı’dır.

Septuaginta (İbraniceden Yunancaya çevrilmiş Eski Ahit) kutsal kitabın en eski çevirisidir. Septuaginta ile ilgili önemli kaynak olan Aristeas’ın mektubunda söz konusu tercüme hakkında geniş bilgiler yer almaktadır. Mektuptaki bilgilere göre orijinale yakın bir metin oluşturabilecek çevirmenlerin seçilmesi gerektiğini en önemli şart olarak baştan belirtmiştir (Kharanavli 4-5). Kutsal kitapların çevirisi hakkındaki ilk görüşler daha sonra da aynı şekilde devam etmiştir. Kutsal Kitap’ın Latinceye ünlü Vulgata çevirisini yapan Hieronymus (348-420) Pammakyus’a çeviri konusundaki düşünce ve ilkelerinden bahsettiği mektubunda kutsal kitaplarda kelimelerin dizilişinin bile başlı başına bir giz olduğunu belirtmektedir (Kızıltan, 2000:78). Septuagint’ten başlayan çeviri geleneği Yeni Ahit’in çevirimlerinde de devam etmiştir.

Kutsal kitapların çevirilerinde izlenen tutumun amacı orijinal metnin olduğu gibi anlamını değiştirmeden aktarmaktır. Fakat bu tür çevirilerde çevirmenler anlamdan çok biçime odaklandıklarından çevirilerinde anlam karışıkları söz konusu olabilmektedir. Gürcü Harfli Türkçe İncil'de çeviri sırasında oluşmuş anlam karışıklıklarına rastlanılmaktadır. Bunun sebebi genellikle çevirmenin anlamdan çok biçime önem vermesidir. Fakat az sayıda da olsa çevirmenin dikkatsizlik sebebiyle gözden kaçan örnekleri de mevcut. Eserde rastlanan anlam karışıklıkları aşağıdaki gibidir:

Kaynak Dilde Biçim Olarak Benzer, İşlevsel Olarak Farklı Eklerin ve Kelimelerin Karıştırılması

Eski Gürcücede çokluk eki **თა (ta)** ile vasıta hâli eki **ითა (ita)** biçim olarak benzenmektedir. Vasıta hâli eki almış isim çokluk eki almaz. Bu durumda ismin teklik ve çokluk halleri bağlama bakılarak ayırt edilmektedir. Çevirmen çeviri sırasında vasıta ekini çokluk eki olarak çevirmiştir. Ayrıca yönelme hâli eki de eklemiştir. Bunun sebebi eski Gürcücede vasıta hâlinin yön gösterme fonksiyonunun da olmasıdır (Pogti 1947: 281). Bu durum örnek cümledeki anlam karışıklığına sebep olmuştur. Kaynak dilinde vasıta anlamı taşıyan ek, hedef diline çokluk eki+yönelme hâli eki olarak aktarılmıştır:

gemilara gecharikan ozi yatdi (GHTİ 209/17)

და მი-რად-ვიდოდეს იგინი ნავითა, მიეძინა (ლუკ., 8,23)

Olması gereken anlam: Gemi ile geçerken o, uyudu; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Gemilere geçerken o, uyudu.

Kaynak dilde **ესე (ese)** “bu” zamiri ile **ესე (ese)** “böyle” zarfı biçimsel olarak aynıdır. Tercüman, Gürcüce cümlede “bu” zamiri anlamında kullanılan **ესე** “ese” kelimesini Türkçeye “böyle” zarf şeklinde çevirmiştir. Bu durum, Türkçede anlam karışıklığına neden olmuştur:

hamisi beyla oldi ki kam[i]l olunsun o ki peğanbarina Rabidan deilmişdur (GHTİ 209/17)

ესე ყოველი იქმნა, რადთა აღესრულოს სიტყუად იგი უფლისად, პირითა წინაწარმეტყუელისადთა თქუმული.(მათ., 1,22)

Olması gereken anlam: Bütün bunlar, Rabb’in peygamber aracılığıyla dediği bu söz yerine gelsin diye oldu; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Rabb’in peygamber aracılığıyla dediği bu söz yerine gelsin diye bütün bunlar **böyle** oldu.

Kaynak dilde **მრავალნი** (mravalni) “çok” kelimesi bir isim olup örnek cümlelerde özne görevinde kullanılmıştır. Tercüman kelimenin sadece şekline bakarak kaynak dilindeki bağlamı dikkate almadan **მრავალნი** (mravalni) “çok” kelimesini Gürcüceden olduğu gibi aktarmış ve bu şekilde çevirmesi aşağıdaki karışıklığa sebep olmuştur: Kaynak dilde **özne** görevinde kullanılan **მრავალნი** (mravalni) “çok” kelimesi, hedef dilde “**ყოფი**” **zarfı** gibi görünmektedir:

*o çağda **ყოფი** şeklanular birbirini taslim edarlar u birbirini sevmazlar (GHTİ 84/5-7)*

და მაშინ დაბრკოლდებოდიან **მრავალნი** და ურთიერთას შინაგან სცემდენ და იძულებდენ ურთიერთას (მათ., 24,10)

Olması gereken anlam: O zaman çok [insan] imandan sapar, birbirlerini teslim eder ve birbirlerini sevmeyiz; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** O zaman çok imandan sapar, birbirlerini teslim eder ve birbirlerini sevmeyiz.

Eksik Ek Kullanımı

Eski Gürcücede **თ (t)**, **თა (ta)** çokluk eki almış isim, hâl eki almaz. Bu gibi durumlarda hâl eki işaretlidir. Fakat bağlamı dikkate alarak hangi hâl ekinin işaretli olduğu anlaşılmalıdır. Çevirmen söz konusu durumu aktarırken kaynak dilinin etkisi altında kalmış, hedef dilinin yapısını dikkate almadan Gürcücede hal eki işaretli olan kelime Türkçeye de aynı şekilde işaretli aktarmıştır. Bu durum, cümlede anlam karışıklığı oluşturmuştur. Kaynak dilde **yönelme tümleci**, erek dilde **özne** olarak görülmektedir. Örnekler aşağıdaki gibidir:

olar daha inanmadılar (GHTİ 169/14-15)

არც მათ ერწმუნენ (მარკ., 16,13)

Olması gereken anlam: [Öbürleri] onlara da inanmadılar; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Onlar da inanmadılar.

*bir masal **olar** d[i]yaridi (GHTİ 200/3)*

ეტყოდა მათ იგავსაცა (ლუკ., 6,39)

Olması gereken anlam: [O] onlara bir mesel anlattı; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** onlar bir mesel anlattı.

***takliplular** bir masali gena d[i]yaridi zahra bildi ki iştoralidi meclışlarda irali oturmağa 240/18-241/1*

ეტყოდა ჩინებულთა მათ იგავსა, შეისწავებდა, ვითარ-იგი ზემოჯდომასა ირჩევდეს (ლუკ., 14,7)

Olması gereken anlam: [O] Meclislerde ön taraflarda oturmak istediklerini anladığı için **davetlilere** bir mesel daha anlattı. **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** **Davetliler**, meclislerde ön taraflarda oturmak istediklerini anladığı için bir mesel daha anlattı.

Hedef dili ile erek dilde tamlayan tamlanan eklerin kullanımı büyük oranda farklılık göstermektedir. Bu durum çeviride hatalı kullanıma yol açmaktadır. Örnek cümlede çevirmen tamlayan ile tamlanan eki kullanmamıştır. Bu durum, aşağıdaki anlam karışıklığına sebep olmuştur:

zinan yaramaz uşağlardır. (GHT 43/15-16)

ღუარძლი იგი არიან ძენი უკეთურისანი. (მათ., 13, 38)

Olması gereken anlam: Deliceler kötü olanın oğullarıdır; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Deliceler kötü oğullardır.

Örnek cümlede tercüman yan yana gelmiş hitap bloğu oluşturmuş iki isimden birinde çokluk eki kullanmamıştır. Bu durum anlam karışıklığına neden olmuştur:

aq[i]ls[i]z korlar hank[i]si beukdur altun ya hekal ki altuni pak edar (GHT 80/19-81/1)

ცოფნო და ბრმანო, რომელი უფროდს არს: ოქროდ ანუ ტადარი, რომელი განსწმედს ოქროსა მას? (მათ., 23,17)

Olması gereken anlam: Akılsızlar, körler! Hangisi daha önemlidir altın mı, altını kutsal kılan tapınak mı? **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Akılsız körler! Hangisi daha önemlidir altın mı, altını kutsal kılan tapınak mı?)

Deyimleşme ile oluşmuş fiil gövdeleri çevirirken oluşan anlam belirsizlikleri

Tercüman, kaynak dilde deyimleşme ile oluşmuş fiil gövdelerini olduğu gibi çevirmiştir, kopya etmiştir. Örneğin: Kaynak dili olan Gürcücedeki ხედვის მიჰმადლვლა (*khedvis mimadvla*) deyimleşmiş birleşik fiilinin Türkçedeki karşılığı “göz aç-”tır. Fakat tercüman Türkçedeki karşılığı kullanmadan Gürcücede olduğu gibi “bahmağ verdi” şeklinde aktarmıştır. Eserde bu tür örnekler bir hayli fazladır:

korlar çoh bahmağ verdi (GHTI 203/16-17)

მრავალთა ბრმათა მიჰმადლვა ხედვაჲ. (მათ., 7, 21)

Olması gereken anlam: Birçok körün gözünü açtı; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Birçok kör olan insana **bakmak verdi**.

gordi bat[a]ndan sağaldi hastaluğundan 121/2-3

ცნა ჯორცთაგან, რამეთუ განიკურნა გუემულეობისაგან. (მარკ., 5,29)

Olması gereken anlam: Hastalığından kurtulduğunu hissetti; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Hastalığından kurtulduğunu **bedenden gördü**.

san bir opmağ maa vermadun (GHTİ 206/16)

ამბორის-ყოფად არა მომეც მე (ლუკ., 7, 45)

Olması gereken anlam: Sen beni **öpmedin**; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Sen bana bir **öpmek** vermedin.

Kişi Adlarının Karıştırılması

Örnek cümle birkaç kişi adı içermektedir. Çeviri sırasında kişi adları karışmış ve bu durum cümledeki anlam karışıklığına neden olmuştur.

Pariz ve Tamar ve Zari Yahudadan oldilar (GHTİ 1/8-9)

იუდა შვა ფარსუ და ზარა თამარისგან. (მათ., 1,3)

Olması gereken anlam: Peres ve Zerah, Yahuda ve Tamar’dan geldi; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Peres, Tamar ve Zerah Yahuda’dan geldi.

ჰეროდოს (Herodia) “Hirodyა” ჰეროდე (Herode) “Hirodes” bu iki isim aynı kökten geldiği için tercüman karıştırmış ve iki farklı ismi aynı şekilde aktarmıştır. Kaynak dilinde cümlede geçen ilk isim erkeğe, ikincisi kadına ait bir isim olmakla beraber iki farklı kişiden bahsedilmektedir. Hedef dilde söz edilen iki şahıs, tek şahıs olarak gösterilmiştir. Bu durum anlam karışıklığına sebep olmuştur:

Yovana Erodesa d[i]yaridi sana halal degur sanun qardaşinun avradi sahlamağa ondan otur Erodes çoh duşmanidi (GHTİ 124/2-5)

და ეტყოდა იოვანე ჰეროდესს, ვითარმედ: არა ჯერ-არს შენდა, ვითარმცა ცოლად გესუა ძმისცოლი შენი. ხოლო ჰეროდისას გულსა დაედვა მისთვის და უნდა მოკლვად მისი და ვერარად ჰელ-იწიფა. (მარკ., 6,18-19)

Olması gereken anlam: Yahya, **Hirodes**’e (erkek), “Kardeşinin karısıyla evlenmen sana helal değil” diyordu. **Hirodyა** (kadın) bu yüzden [Yahya’ya] düşmandi; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Yahya, **Hirodes**’e (erkek) “Kardeşinin

karısıyla evlenmen sana helal değil” diyordu. **Hirodes** (erkek) bu yüzden [Yahya’ya] düşmandı.

Fiilin olumlu olumsuz biçimlerinin karıştırılması

Tercüman çeviri sırasında bazen fiilin olumlu biçimlerini olumsuz, olumsuz biçimlerini ise olumlu şeklinde aktarmıştır. Bu durum, cümlelerde anlam belirsizliklerine neden olmuştur:

*bir çaku alan yauhlaşub dedi ağa **bilmadum** ki san qaımsan ki o yerda ki akmadun biçarsan u o yerda ki sapmadun doşurursan qorhundan vardum bir çakui yer altında gizlatdum bu sanukidur (GHT 89/8-11)*

მოვიდა იგიცა, რომელსა ერთი ქანქარი მიეღო, და ჰრქუა: უფალო, უწყოდე, რამეთუ ფიცხელ კაც ხარ შენ: მოიმკი, სადა არა დასთესი და შეიკრიბი, სადა არა განაზნოი. (მათ., 25, 24)

Olması gereken anlam: Bir talant alan yaklaşp dedi: “Efendim senin sert bir adam olduğunu **biliyordum**. Ekmediğin yerden biçersin ve [harman] savurmadığın yerden devşirirsin. Korkundan gittim bir talantı yer altına gizledim, bu [talant] senindir.” **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Bir talant alan yaklaşp dedi: “Efendim senin sert bir adam olduğunu **bilmiyordum**. Ekmediğin yerden biçersin ve [harman] savurmadığın yerden devşirirsin. Korkundan gittim bir talantı yer altına gizledim, bu [talant] senindir.”

maa degma daha babam yenina ç[i]hmişam (GHT 362/16-17)

ნუ შემომეხეები მე, რამეთუ არღა აღსრულ ვარ მამისა ჩემისა. (იო., 20, 17)

Olması gereken anlam: Bana dokunma çünkü daha babamın yanına **çık-mamışım**; **Çeviri sırasında oluşmuş anlam:** Bana dokunma çünkü daha babamın yanına **çıkmişim**.

Sonuç

Eserde çeşitli sebeplerle oluşan anlam karışıklıklarına ve anlam belirsizliklerine rastlanmaktadır. Söz konusu durumlarda kaynak metne başvurmadan cümlelerin anlamını çıkarmak güçtür. İncelediğimiz metinde anlam karışıklıklarının temel sebebi çevirmenin kaynak diline bağlı kalması ve metni hedef diline aktarırken anlamdan çok biçimlere önem vermesidir. Bunun yanında çeviri sırasında çevirmenin dikkatsizliğinden de bahsedilebilir. Fakat bunu belirtmek gerekir ki çevirmenin dikkatsizliği sebebiyle oluşan anlam karışıklıkları diğer örneklere nazaran daha azdır.

Kaynakça

- Karahan, L. (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karosanidze, T. (2021). Gürcü Harfli Türkçe İncil'in Söz Dizimi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Kharanauli, A. (2003). "Bibliis Targmanis Khasiati da Misi Şestsavlis Metodologiuri Sapudzvebi", Ena da Kultura, 4, 136-142.
- Kızıltan, R. (2000). "Tarihte Çeviri, Antik Çağ'dan 19. Yüzyılın Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları-1 Antik Çağ'dan Barok Çağ'ın Sonuna Kadar", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40(1-2), 71-88.
- Kuosmanen, M. (2016). The Septuagint as a Translation: Assessing from viewpoints of modern Bible translation theories and procedures, Master's thesis, Iso Kirja College University of Wales.
- Pogti, H. (1968). Brunvata Sistema Dzvel Kartulshi, Erişim Tarihi: 29 Eylül 2023 (g. gmggo.pdf (tsu.ge))